

FORORD

Med nærværende flerstemmige koralbog fremlægges melodisamlingen til Den Danske Salmebog (DDS 2002). Melodihenvisningerne i DDS 2002 og det heraf følgende melodirepertoire er fastlagt af Salmebogskommissionen af 5. januar 1993.

Den mere detaljerede tilrettelæggelse af den énstemmige melodibog og den flerstemmige koralbog med hensyn til notation, sats, noter, registre m.m. er foretaget af Det kirkemusikalske udvalg under Salmebogskommissionen. I den endelige redaktionsfase har dette arbejde været lagt i hænderne på organist Ole Brinth, organist Jørgen Ernst Hansen og sognepræst Eva Meile - med Salmebogskommissionens melodisekretær, organist Margrethe Østergaard, som medarbejder.

Melodirepertoire og melodiversioner

I forhold til Den Danske Koralbog 1954 (DDK 1954) er melodirepertoiret udvidet.

Udvidelsen grunder sig fortrinsvis på tilvæksten af nye salmetekster, der i vid udstrækning bringes med egen melodi.

I mindre grad grunder udvidelsen sig på en tilvækst af melodier til salmer, der også er kendt fra Den Danske Salmebog 1953. Der er her tale om tidligere (oprindelige) melodier (eks. Freylinghausens melodi til ”Jeg går i fare, hvor jeg går”) og om nyttilkomne melodier til ældre tekster (eks. Willy Egmoses melodi til ”Gud, vi er i gode hænder”). Der er imidlertid også tale om en mindre reduktion i melodirepertoiret, idet visse melodier, der ses i DDK 1954, ikke er at finde i nærværende samling, uagtet at de tekster, melodierne knytter sig til, er at finde i DDS 2002. Det

drejer sig om melodier, der skønnes ude af brug (eks. Laubs melodi til ”Lovsynger Herren”).

Samtidig er antallet af melodi-versioner reduceret; eksempelvis bringes i nærværende koralbog kun den senere traditionelle form af melodien til ”Hvad kan os komme til for nød”.

Relationen mellem den flerstemmige koralbog og den énstemmige melodibog

I arbejdet med den flerstemmige koralbog og den tilhørende énstemmige melodibog har det været hovedsigtet at fremlægge et materiale, der imødekommer de krav, der må stilles til praktiske udgaver af det melodiske stof.

Hensynet til den praktiske brug har betydet, at der i redaktionsarbejdet er tilstræbt et vist ensartet præg. Der er således ved mange afgørelser omkring detaljer foretaget en afvejning mellem en række hensyn til fx komponisternes egne angivelser på den ene side og en indre konsekvens og logik i melodisamlingen (betragtet som en antologi, der spænder over mange tidsaldre og dermed vidt forskellige stilpræg) på den anden side.

Hensynet til praktisk brug har ligeledes været bestemmende for valg af tonearter.

Den flerstemmige koralbog er udarbejdet til brug for den instrumentale ledsagelse af salmesangen. Satsene og notationen af disse er således tilrettelagt ud fra dette hensyn. En korisk fremførelse er ikke derved udelukket, men forudsætter en gennemgang af den enkelte sats med henblik på tekstlægning, overbindinger m.m.

Koralbogen består af tre dele - og udgives i to bind.

Bind I består af

1. del: Forord, Melodier A-Å, Melodier som også bringes med becifring og
2. del: Højmesseordning (1992) og Alfabetisk register.

Såvel i den flerstemmige koralbog som i den énstemmige melodibog er der indskrevet tekst til 1. vers.

Hvor der er flere melodier til samme salmetekst, bringes disse i kronologisk rækkefølge.

Hvor teksterne er metrisk uregelmæssige, er der i såvel den énstemmige melodibog som i den flerstemmige koralbog gjort rede for disse uregelmæssige tekstforhold.

I melodibogen er der ved uregelmæssige tekster indskrevet flere vers - og i særlige tilfælde alle vers.

Hvor der i melodibogen er bragt flere end ét vers, angives de tekstmæssige uregelmæssigheder (med få undtagelser, se nedenfor) også i koralbogen, men af hensyn til overskueligheden er her anlagt en lidt anden praksis:

- Hvor der er tale om tekster med et stort antal uregelmæssigheder, er alle vers skrevet ud både i melodibog og i koralbog (eks. "Aleneste Gud i Himmerig").
- I de tilfælde, hvor teksterne har et mindre antal uregelmæssigheder (men dog er skrevet ud med alle vers i melodibogen), er der i koralbogen foretaget andre, let-forståelige angivelser af uregelmæssighederne (eks. "Der stander et hus i vort høje Nord").
- Endelig findes i melodibogen et antal salmer, hvor kun enkelte vers (ud over vers 1) er skrevet ind, fordi uregelmæssighederne er få. Der er ikke gjort rede for disse i koralbogen på anden måde, end at der anføres bemærkningen "*Uregelmæssig tekst er kun noteret i den*

énstemmige melodibog" (eks. "Dejlig er jorden" takt 6, "Glade jul" takt 2).

I redaktionsarbejdet er der tilstræbt overensstemmelse mellem den énstemmige melodibog og den flerstemmige koralbog. Denne overensstemmelse sikrer, at den spillende får adgang til de samme informationer som den syngende - i visse tilfælde (med uregelmæssige tekstforhold) dog anderledes noteret. (Se i øvrigt nedenfor under Notation.)

I salmebogen - blandt salmerne - bringes fire liturgiske led. *Titlerne* til de fire liturgiske prosaled - Herre Gud Fader i Himlen (Kyrie), Ære være Gud i det højeste (Gloria), Hellig, hellig, hellig er Herren (Sanctus) og O Guds Lam uskyldig (Agnus Dei) er i melodibogen og koralbogen placeret i alfabetisk følge sammen med de strofiske salmemelodier.

Noderne til de to første - Herre Gud Fader i Himlen (Kyrie) og Ære være Gud i det højeste (Gloria) - findes sammen med salmemelodierne; *noderne* til de to sidste - Hellig, hellig, hellig er Herren (Sanctus) og O Guds Lam uskyldig (Agnus Dei) - findes kun i melodibogens 2. del og i koralbogens Bind I, 2. del. Her står de sammen med den øvrige liturgiske musik til højmessens, hvortil der ved titlerne henvises med sidetal.

Bind II består af

3. del: Kildefortegnelse, Komponistregister, Kronologisk melodifortegnelse, Noter til de enkelte melodier, Versmålsregister, Register over fremmedsprogede melodititler, Sammenlignende melodiversigt samt Register over copyright-melodier.

Registre.

Se nærmere i sidste afsnit af dette forord: Noter og registre.

NOTATION

1. Markering af verslinje-overgange

Det skønnes væsentligt, at tekstens struktur, som den er at finde i salmebogen, også fremgår af den i den énstemmige melodibog og den flerstemmige koralbog indskrevne tekst. Her tilgodeses dette hensyn med skråstillede streger, der angiver verslinje-overgangene. Man har her benyttet sig af den kendte måde at skrive lyriske tekster på, når disse af den ene eller den anden grund skrives uden de oprindelige linjeskift. Enkelte steder ses dog skråstillede streger, hvor der ikke er linjeskift i salmebogen, fx i sidste linje af ”Barn Jesus i en krybbe lå”.

2. Fermater

Med anvendelsen af fermater over slutnoder tilstræbes en angivelse af den nødvendige frihed til valg af slutnodens længde.

Generelt angiver disse fermater, at varigheden af slutnoden er valgfri. Dette valg kan være dikteret af rumstørrelse, syngetempo, instrument-type m.m.

Hertil er yderligere at bemærke:

a) at fermaterne i en lang række tilfælde er sat over en noteret varighed af slutnoden, der i mange sammenhænge vil kunne fungere som varigheden i praksis. Man vil - ved at se bort fra den noterede fermat - således have en anvendelig varighed af melodians slutnode for sit blik. Dette gælder fortrinsvis for den ældre del af melodistoffet, hvor det

med korte taktstreger og puls-angivelse markeres, at melodierne tilhører stilperioder, der ligger forud for de moderne taktsystemer,

b) at fermaterne i de resterende melodier angiver, at her kan (og i mange tilfælde: bør) varigheden af slutnoden være længere end den værdi, slutnoden i sig selv angiver.

Om de historiske forhold vedrørende fermater skal anføres:

- at det for det historisk set tidligste melodistofs vedkommende skønnes, at fermater ofte har karakter af angivelse af linjeslutninger. For denne del af melodistoffet gælder, at senere og nutidig praksis er lagt til grund for anvendelsen af fermater, herunder slutfermater, og at der i noterne ikke er gjort rede for anbringelsen af disse;
- at der fra ca. midten af det 19. århundrede konstateres en ændret praksis med hensyn til fermater. Det ses bl.a. i Berggreens udførlige redegørelser i forordet til hans koralbog fra 1853. Af noterne til denne nyere del af salmemelodi-repertoiret fremgår, hvorvidt de fermater, der er noteret, er oprindelige;
- at der fra begyndelsen af det 20. århundrede ses en tiltagende tendens til ikke at anvende slutfermater. Denne tendens er fulgt i koralbogen, hvorfor en del af det nyeste melodistof fremstår uden fermat over slutnoden.

Ved angivelse af varighed af slutnoder (inkl. slutnoder med fermat) er der ikke taget hensyn til forholdene ved vers-overgange.

I det omfang det skønnes rimeligt at bruge den noterede slutnodes varighed uden fermat, er den angivne varighed at

forstå som sluttonens *sungne* varighed, og vejtrækningspause må følge derefter.

3. Teksterne i den énstemmige melodibog og den flerstemmige koralbog

Melodistemmen i såvel den énstemmige melodibog som den flerstemmige koralbog er noteret efter ens retningslinjer, med de undtagelser som uregelmæssige tekster forårsager (se nedenfor under 4. Uregelmæssige tekster).

Hvor teksten fordeler sig med én stavelse pr. meloditone, benyttes ved ottendedele (og mindre nodeværdier) notation med faner.

Hvor en tekst-stavelse bliver fordelt på flere noder, er, hvor det drejer sig om fjerdedele (og længere nodeværdier), en tekstbue anbragt mellem de pågældende noder. Drejer det sig om ottendedele (og mindre nodeværdier), ses både tekstbue og bjælke mellem noderne.

I tilfælde hvor tekstlægningen er forskellig fra vers til vers, og hvor teksten til flere (eller alle) vers er skrevet ud, anvendes stiplede buer til angivelse af, at tekstfordelingen er forskellig fra vers til vers. Fordelingen af tekst-stavelserne fremgår af den underlagte tekst.

Med denne notationspraksis tilgodeses to forhold: Dels hensynet til den klassiske vokale notationspraksis, og dels hensynet til den nutidige notationspraksis, hvor flere ottendedele (og mindre nodeværdier) 'bjælkes sammen' uden skelen til syllabisk eller melismatisk tekstlægning. Dette nødvendiggør anvendelsen af tekstbuer, uanset at det melismatiske forhold allerede er angivet med bjælker frem for faner.

4. Uregelmæssige tekster

Praksis for notation af salmer med uregelmæssig tekst er som følger:

A) Hvor der er så mange uregelmæssigheder, at alle vers er skrevet ud i både den énstemmige melodibog og den flerstemmige koralbog:

Fuldt optrukne tekstbuer anvendes, hvor fordelingen af tekst-stavelserne er ens i alle vers.

Stiplede tekstbuer anvendes, hvor fordelingen af tekst-stavelserne veksler fra vers til vers.

Eksempel med både fuldt optrukne og stiplede tekstbuer: "Aleneste Gud i Himmerig".

Hvor en melodi har flere uregelmæssige salmetekster, trykkes noderne en gang for hver af disse tekster (eks. "Klokken slår, tiden går"; denne melodi har også teksten "Uforsagt, vær på vagt").

Da læsningen af både melodi og tekst vanskeliggøres, hvis alt for mange vers står under hinanden, trykkes noderne til salmer med et stort antal vers flere gange, hvorved versene fordeles (eks. "Jeg vil mig Herren love").

B) Hvor der er et mindre antal uregelmæssigheder, og alle vers derfor ikke skrives ud:

a) I énstemmig melodibog:

Samme praksis som under A), dvs. at "fuldt optrukne tekstbuer anvendes, hvor fordelingen af tekst-stavelserne er ens i alle vers.

Stiplede tekstbuer anvendes, hvor fordelingen af tekst-stavelserne veksler fra vers til vers".

b) I flerstemmig koralbog, hvor kun teksten til 1. vers er skrevet ud:

Her gøres rede for uregelmæssigheder, hvor disse består i flere eller færre tekst-stavelser på samme tone i forhold til teksten i vers 1. Ændringerne noteres oven over teksten med angivelse af vers-nummer (eks. "Alle mine kilder").

Over teksten noteres også, med en pause, bortfald af indledende optakt (eks. "Hvem skal jeg klage mit sorgfulde mod" vers 1 og 2, " Jeg venter dig, Herre Jesus, til dom" vers 2).

I et enkelt tilfælde gøres - ligeledes over teksten - opmærksom på ændret verslinje-overgang (eks. "Nu går solen sin vej" takt 5 vers 2 og 4 (noteret således: 2, 4: /)).

Også i denne gruppe, B), trykkes, hvor en melodi har flere uregelmæssige salmetekster, en sats for hver af disse (eks. "O Gud ske lov til evig tid"; denne melodi har også teksterne "Apostlene sad i Jerusalem", "Der stander et hus i vort høje Nord", " For dig, o Herre, som dage kun", "O Herre, udslet min synd så svar").

Der gøres i koralbogen ikke rede for en ændret tekstfordeling, hvor melodien bevæger sig op eller ned, da dette ikke skønnes at være af særlig betydning for den spillende. Eksempel: Der er således *ikke* gjort rede for "følge" og "sjæl til" i "Dejlig er jorden" vers 2 og 3, takt 6.

Ved disse melodier er angivet "*Uregelmæssig tekst er kun noteret i den énstemmige melodibog*".

Som en følge af ønsket om overensstemmelse mellem den énstemmige melodibog og den flerstemmige koralbog hvad angår de uregelmæssige tekster er de melodier, der i melodibogen er noteret med udskreven repetition af første melodidel (dvs. uden anvendelse af repetitionstegn), trykt på samme måde i koralbogen.

5. Taktarts-angivelser

Notationen af såvel de énstemmige melodier som de flerstemmige satsers afspejler de skiftende epoker i henseende til satsteknik, notation og taktarts-angivelse.

I de historisk set tidligste melodier benyttes puls-angivelse og korte taktstreger. Puls-angivelse benyttes tillige ved et antal melodier fra 1900-tallet, hvorved man undgår at notere skiftende taktarter.

Teksternes betoningsforhold har været bestemmende for taktinddelingen, og man vil i et vist omfang se en placering af taktstreger, der afviger fra det hidtil kendte.

6. Andre notationsforhold

Det er tilstræbt, at nodebilledet fremstår så enkelt som muligt; derfor er parenteser om sikkerhedsfortegn, angivelse af andre melodiversioner - eller takter af sådanne - og lignende undgået.

I koralbogen ses en begrænset brug af buer i mellemstemmerne. Disse kan henføres til tre kategorier :

- a) Buer fra komponistens hånd.
- b) Overbinding af kvart til kvartforudhold ved tekstlinje-afslutning (eks. "Befal du dine veje" (b) takt 1-2).
- c) Buer i altstemmen, hvor sopranen bevæger sig fra enklang med alten, og hvor en tonegentagelse i altstemmen ville blive årsag til et brud på

melodistemmens legato (eks. ”Du fylder mig med glæde” takt 1).

De tre kategorier er i visse tilfælde sammenfaldende, og i andre sammenhænge modstridende. Alene det forhold tilsiger, at det ikke har været muligt at gennemføre en streng konsekvens på dette område.

Ved ottendedels-optakt til ny verslinje noteres understemmerne med fane i lighed med melodistemma. Undtaget herfra er ottendedels-bevægelser i stærkt sammenhængende harmoniske forløb hen over en vejtrækning i melodien. Her noteres kun melodistemma med fane (eks. ”Fred hviler over land og by” (Laub) takt 6).

Satsernes mellemstemmer er tilrettelagt med henblik på instrumental udførelse. De noteres i mange tilfælde med roligere bevægelser end yderstemmerne. Basstemmen følger ofte melodistemmets rytme (bl.a. ved tonegentagelser), da bassen tillægges afgørende betydning for den rytmiske ledelse af menighedssangen.

I en række satser (fortrinsvis fra 1800-tallet), hvor de tre overstemmer oprindeligt er noteret i øverste system, er notationen ændret således, at tenor og bas konsekvent står at læse i det nederste system, og sopran og alt i det øverste. Hvor en sådan ændring er foretaget, fremgår det af noten.

Notationen af den liturgiske musik til Højmesseordningen følger de principper, der er gældende for Musiktillæg til Alterbogen Bind I – II.

SATSER

Satserne er tilrettelagt med henblik på udførelse på tasteinstrument, primært orgel.

I redaktionsarbejdet er der taget vidtrækkende hensyn til sværhedsgraden, idet der er tilstræbt en naturlig og let tilgængelig spilbarhed i alle satser. For at tilgodese dette hensyn er der foretaget visse forenklinger af satser fra skiftende tidsperioder. Dette er gjort med videst muligt hensyn til den enkelte sats’ stilpræg.

Der er endvidere lagt vægt på, at satserne skal kunne spilles uden pedal. Ved enkelte satser fra generalbas-tiden, hvor basstemmen skønnes mindre egnet til udførelse på pedal, anføres en bemærkning om ’manualiter’-udførelse.

I en del af de historisk set tidligste satser er der foretaget justeringer i forhold til de oprindelige vokale satser. I dette arbejde er der bygget videre på den redaktionspraksis, der kendes fra tidligere danske koralbøger. Dette er eksempelvis tilfældet med satsen til ”Kom, Gud Faders Ånd fuldgod”.

Senere tiders satser er ligeledes blevet justeret i et forsøg på at gøre dem lettere at udføre.

Generelt er der for den enkelte sats tilstræbt et så oprindeligt stilpræg som muligt.

I enkeltstående tilfælde bringes ældre melodier i nye satser med moderne tonesprog.

En del af de nyere melodier bringes i koralbogen såvel i flerstemmig sats som énstemmigt med becifring. Herved tilgodeses disse melodier stilistisk; og samtidig imødekommes de, der helst spiller efter becifring. Da der er tilstræbt overensstemmelse mellem satser og becifringer, vil sats og becifring kunne benyttes sammen, hvor flere

musikere inddrages. Det bemærkes dog, at eventuelle forspil, mellemspil og efterspil kun er medtaget i den énstemmige becifrings-form.

Bemærk endvidere: Melodier, som har becifring, er trykt efter afsnittet med firstemmige satser, og ved disse satser findes henvisning med sidetal til becifrings-versionerne.

I den afsluttende forlagsredaktion af koralbogen er der foretaget enkelte ændringer efter ønske fra rettighedshavere. Nogle af disse ændringer medfører forhold (f.eks. notationsformer), der ikke er omfattet af ovenstående redegørelse.

REGISTRE OG NOTER

Registre og noter bygger på det fra DDK 1954 kendte.

Kildefortegnelse.

Komponistregistret bringer en oversigt over samtlige komponister med biografiske oplysninger og en fortegnelse over, hvilke melodier den enkelte komponist er repræsenteret med i koralbogen.

Kronologisk melodifortegnelse. Her indplaceres samtlige melodier i overordnede, historisk betingede rubrikker. Det grundlæggende system i denne oversigt er overtaget direkte fra DDK 1954.

Melodier, hvis ophavsmænd er ukendte, figurerer i den kronologiske melodioversigt, men angives ikke i komponistregistret.

Noter. Den enkelte note er bygget systematisk op og angiver den pågældende melodis historie og sætter den aktuelle melodiversion og sats i forhold hertil.

Versemålsregister.

Register over fremmedsprogede titler.

Sammenlignende melodioversigt over indholdet i Koralbog til Den Danske Salmebog 2002 og Den Danske Koralbog 1992.

Register over copyright-melodier.

I samtlige registre nævnes melodierne ved titel frem for nummer for at lette overskueligheden og det umiddelbare udbytte af arbejdet med registrene.

Hvor intet andet er anført, er satser, noter, registre m.m. udarbejdet og tilrettelagt af Ole Brinth, Jørgen Ernst Hansen og Margrethe Østergaard.

Juni 2003

Ole Brinth Jørgen Ernst Hansen Eva Meile

/Margrethe T. Østergaard